

ARTISTIEKE OPLEIDING TWEEDE GRAAD KSO

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

VVKSO – BRUSSEL D/2014/7841/028
Vervangt leerplan D/1993/0279/037 vanaf 1 september 2014

Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs
Guimardstraat 1, 1040 Brussel

Inhoudsopgave

1	Inleiding en situering van het leerplan	3
1.1	Lessentabellen	3
1.2	Inleiding	3
1.3	Situering	4
2	Beginsituatie en instroom	5
2.1	Beginsituatie	5
2.2	De bepalende leefwereld	5
3	Logisch studietraject	6
4	Christelijk mensbeeld	7
5	Opbouw en samenhang	8
5.1	Wisselwerking	8
5.2	Opbouw leerplan	8
6	Doelstellingen.....	9
6.1	Algemene doelstellingen	9
6.2	Specifieke doelstelling Beeldende Vorming/Toegepaste Beeldende Vorming/Waarnemingstekenen/Kunstinitiatie.....	10
6.3	Doelstellingen Beeldende Vorming.....	12
6.4	Doelstellingen Toegepaste Beeldende Vorming.....	12
6.5	Doelstellingen Waarnemingstekenen	13
6.6	Doelstellingen Kunstinitiatie	13
6.7	Doelstellingen Kunstgeschiedenis	14
7	Minimale materiële vereisten.....	15
7.1	Algemeen	15
7.2	Infrastructuur	15
7.3	Materiële en didactische uitrusting.....	15
8	Pedagogisch-didactische wenken	17
8.1	Enkele algemene tips ter inspiratie	17
8.2	Taalgericht vakonderwijs.....	19
8.3	Evaluatie	20
9	Bibliografie	23
	Bijlage	24

1 Inleiding en situering van het leerplan

1.1 Lessentabellen

Zie www.vvksso.be → lessentabellen

1.2 Inleiding

In de studierichting Artistieke Opleiding kunnen leerlingen via verdere verdieping hun interesses en talenten voor 'het artistieke' aanscherpen. Steeds heeft de mens zich met klank, taal, beweging, kleur en vorm uitgedrukt. Elk van die expressievormen heeft zijn eigen expressiekracht en geeft een extra mogelijkheid tot communiceren.

Dit leerplan laat leerlingen verschillende vormen van taal en communicatie oefenen op een muzische, vooral beeldende manier, dit wil zeggen met alle aandacht voor de persoonlijke belevingswereld en de originele vormgeving ervan. Via hun creativiteit krijgen ze respect voor de taal van de kunst en ontdekken ze de waarde van wat hen ligt. Leerlingen komen via impressie tot expressie en omgekeerd. Creatie legt een krachtige basis voor latere keuzes. Picasso zei: *'Alle kinderen worden als artiesten geboren. De uitdaging is om ze artiest of kunstenaar te laten blijven, terwijl ze opgroeien.'*

Deze muzisch-artistieke aanpak is veel meer dan het aanreiken van een aantal technieken, maar wil de leerling helpen een persoon te worden ingeschakeld in de gemeenschap, om actief aan haar geschiedenis deel te nemen. Artistieke Opleiding wil de jonge mens een instrument in handen geven, dat hem in staat zal stellen zichzelf en de wereld te ontdekken en op te bouwen. Hij mag groeien naar bepaalde grondhoudingen, naar een zinvolle omgang met mensen, waarden, dingen en het transcendente. Via de doelen van het leerplan krijgt hij zin voor arbeid en cultuur, voor het sociale en het religieuze.

In de studierichting zijn alle leerlingen uit de 1e graad A-stroom welkom. Elke leerling kan zijn artistieke en kunstzinnige creativiteit verder ontwikkelen. De richting stimuleert de impressie- en expressiemogelijkheden, maar wil niet van elke leerling een kunstenaar maken. Deze richting zet leerlingen aan tot het artistieke en stimuleert het creatieve denken en met vaardigheden en technieken leren ze zich in allerlei expressievormen uiten. De leerling krijgt ook kansen om te 'werken aan' zijn persoon.

Dit is een '**open leerplan**', wat wil zeggen dat je je als leraar opdrachten kiest in functie van de doelstellingen, rekening houdend met de mogelijkheden, de leerstijlen en talenten van de leerlingen en met de specifieke schoolcontext. Het is een uitdaging om je klas goed in te schatten en dat zelfs ook voor elke leerling binnen de groep. In je lessen kun je dus werken naar die erg heterogene klassengroep toe. Dat betekent ook dat je de lessen varieert in opbouw en tempo, verschillende werkvormen inzet, ondersteuning afstemt op de leerlingen ... zo probeer je elke leerling aan te spreken en te motiveren. Je werkt met een gedifferentieerd aanbod.

1.3 Situering

Het doel van deze studierichting is de leerling een algemene basisvorming die in relatie staat met de kunstzinnige component aan te bieden. Die kunstzinnige component bestaat uit een brede artistieke initiatie met klemtoon op het beeldende. De leerling wordt geconfronteerd met de wereld van de beeldende kunsten en met de wereld van de toegepaste beeldende kunsten. Hij leert tekenen op basis van waarneming, artistiek creëren, publicitair en decoratief ontwerpen en functionele driedimensionale producten vormgeven. De kennis, vaardigheden en attitudes worden via een praktische leerweg verworven. In de artistieke vakken ligt de nadruk op een procesgerichte, methodische basisopleiding.

2 Beginsituatie en instroom

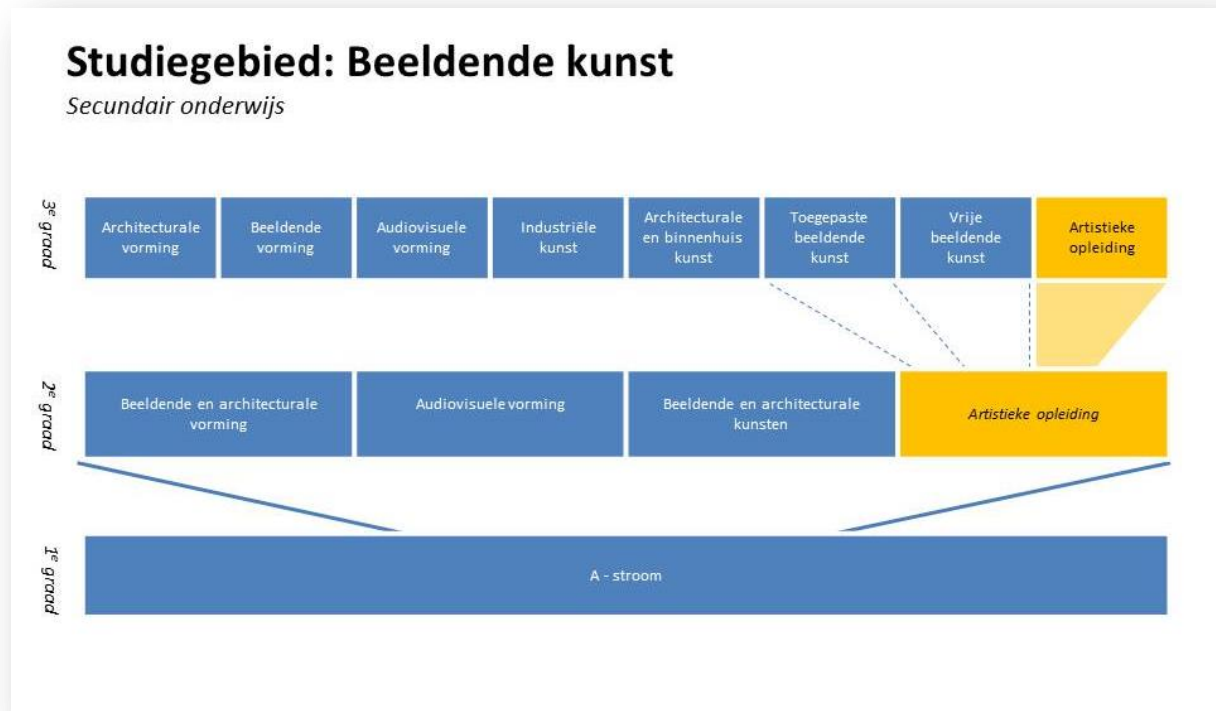
2.1 Beginsituatie

- De leerlingengroep is zeer heterogeen. De leerlingen komen uit diverse onderwijsvormen, uit een eerste of 2e graad en vanuit diverse basisopties of studierichtingen.
- De leerlingen hebben interesse in twee- en driedimensionale artistieke en toegepaste vormgeving.
- Zij zijn vanuit hun interessewereld vaak op zoek naar een voor hen aangepaste onderwijsvorming met een groot artistiek pakket.
- Sommigen denken via concreet visuele beelden en hebben een minder abstract denkvermogen. Zij vragen daardoor om een individuele begeleiding.
- Voor de instromers van het tweede leerjaar wordt aandacht gegeven aan opgelopen achterstanden en ze worden passend geremedieerd.

2.2 De bepalende leefwereld

- De leerlingen zijn opgegroeid in een beeldcultuur. Ze worden ook buiten de onderwijswereld geconfronteerd met een veelheid aan beelden. Ze voelen zich uitgedaagd en zijn bereid om dieper en kritischer naar allerlei beelden te kijken.
- In een gefragmenteerde leefwereld die vaak gekenmerkt wordt door oppervlakkigheid en een 'zapcultuur', zijn de leerlingen bereid om die wereld in de lessen diepgaander te benaderen, nemen ze een houding aan van willen oefenen en volhouden, van passie en enthousiasme voor deze artistieke, creatieve aspecten in de opleiding.

3 Logisch studietraject

Leerlingen met interesse in twee- en driedimensionale artistieke en functionele vormgeving kunnen kiezen voor deze 2e graad wanneer ze voldoen aan de wettelijke instapvereisten, ze hebben de 1e graad van het secundair onderwijs met vrucht beëindigd.

Een groep leerlingen volgde in de *1e graad* de basisoptie Artistieke Vorming, maar ook uit andere basisopties kunnen de leerlingen aansluiten.

In deze **2e graad** krijgen de leerlingen de kans om zich - via onderzoek en experiment - de beeldtaal eigen te maken. Binnen de opdrachten en vanuit de eigen werkzaamheid van de leerlingen worden er accenten gelegd op het toegepaste, het meer gerichte werken, waarbij vorm, inhoud en techniek op elkaar inspelen. De invalshoek of de thematiek is zo ruim mogelijk.

De *3e graad* Artistieke opleiding bouwt verder op het profiel van deze studierichting in de 2e graad. Dit is een voor de hand liggende keuze wanneer de leerling zich verder breed wil ontwikkelen in de wereld van het tekenen naar waarneming en in die van de vrije en toegepaste twee- en driedimensionale artistieke creatie.

Instromen in de derde graden Toegepaste beeldende kunst of Vrije beeldende kunst is moeilijk maar haalbaar. Instromen in de 3e graad Architecturale en binnenhuiskunst is moeilijk haalbaar.

4 Christelijk mensbeeld

Ons onderwijs streeft de vorming van de totale persoon na waarbij het christelijke mensbeeld centraal staat. Onderstaande waarden zijn dan ook altijd na te streven tijdens alle handelingen:

- *respect voor de medemens;*
- *solidariteit;*
- *zorg voor milieu en leven;*
- *respectvol omgaan met eigen geloof, anders gelovigen en niet-gelovigen;*
- *vanuit eigen spiritualiteit omgaan met ethische problemen.*

5 Opbouw en samenhang

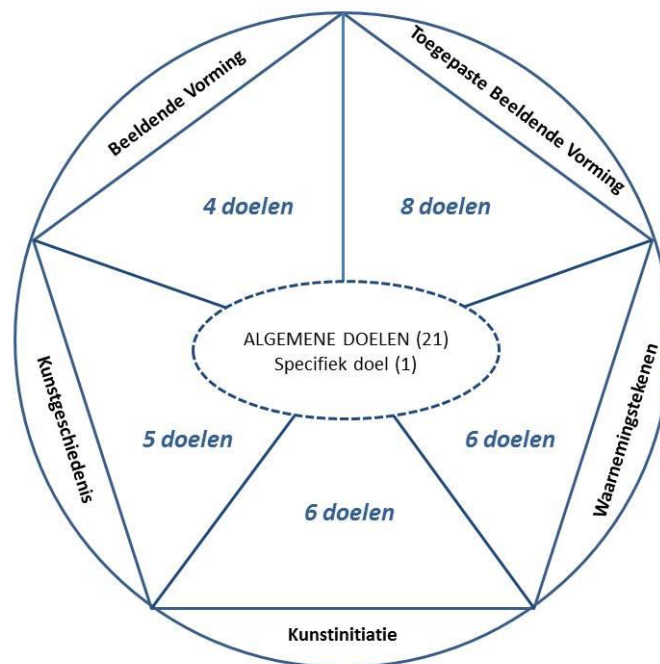
5.1 Wisselwerking

We pleiten voor een wisselwerking tussen de vakken van de basisvorming en de artistieke vakken. Het refereren naar het kunstgebeuren vroeger en nu zal een vanzelfsprekend item zijn in de wisselwerking tussen leraar, leerling en leerdoelen. Het is vanuit pedagogisch-didactisch standpunt noodzakelijk om samenhang te brengen tussen theoretische benaderingen en de praktische toepassingen.

De kennis, vaardigheden en attitudes worden via een praktische leerweg verworven. In de artistieke vakken ligt de nadruk op een procesgerichte, methodische basisopleiding.

5.2 Opbouw leerplan

Dit leerplan is bestemd voor de leerlingen van de 2e graad Artistieke opleiding.

Het leerplan is opgebouwd uit ...

- *21 algemene doelen*: die gelden voor **alle** kunstvakken van de Artistieke opleiding.
- *1 specifieke leerplandoelstelling*: die geldt voor **alle** kunstvakken van de Artistieke opleiding.
- *leerplandoelstellingen per vak*: 4 doelen Beeldende Vorming, 8 doelen Toegepaste Beeldende Vorming, 6 doelen Waarnemingstekenen, 6 doelen Kunstininitiatie en 5 doelen Kunstgeschiedenis.

6 Doelstellingen

6.1 Algemene doelstellingen

- 1 Zijn totale persoonlijkheid ontwikkelen.
- 2 Bewust het domein van de beeldende kunsten onderzoeken, beleven en begrijpen.
- 3 Het domein van de beeldende kunsten in relatie brengen tot de maatschappij.
- 4 Een link leggen met de hen omliggende wereld: cultuur, geschiedenis ...
- 5 Kritisch, diepgaand de beeldtaal onderzoeken, zowel op twee- als driedimensionaal vlak.
- 6 Ontdekken hoe binnen de beeldtaal, de beeldende elementen, technieken en materialen functioneren in relatie tot vorm, inhoud en expressie.
- 7 Zich bewust worden van eigen en andermans uitdrukkingsmogelijkheden.*
- 8 Via verworven inzichten komen tot evaluatie van eigen en andermans werk.
- 9 Verwerven van algemene attitudes, zoals zelfwerkzaamheid, inzet, doorzettingsvermogen, interesse, zin voor objectiviteit, concentratie en methodische aanpak, samenwerking.*
- 10 Een creatie aanpakken via een werkproces van documenteren, herkennen, onderzoeken, observeren, analyseren, synthetiseren, uitvoeren (in beeld krijgen) en reflecteren.
- 11 Kritisch zijn t.o.v. zichzelf en allerlei bronnen.*
- 12 Leren kijken naar kunst en die zonder vooroordeel benaderen.*
- 13 Proeven van verschillende culturele vormen via bv. een bezoek aan musea, tentoonstellingen.
- 14 Zicht hebben op allerlei kunstvormen en die ontdekken.
- 15 Ontwikkelen een referentiekader en een eigen beeldtaal.
- 16 Allerelei vaardigheden, technieken kunnen inzetten.
- 17 Door te leren kijken, voelen, luisteren en beschouwen aandachtig en constant waarnemen.
- 18 Door waarneming en analyse van een kunstwerk komen tot kunstbeleving.
- 19 Ervaren dat via kritische beschouwing van het experiment de creatieve vrijheid verder wordt gestimuleerd en ontwikkeld.
- 20 Beheersen van een juiste vakterminologie.
- 21 Ervaren dat de waarneming met alle zintuigen leidt tot kennen en weten, en dit resulteert in een verrijking van de persoonlijke beeldtaal.
- 22 Informatie opzoeken, selecteren, verwerken, in een referentiekader situeren en er kritisch mee omgaan.

** Dit wijst op een attitude.*

6.2 Specifieke doelstelling Beeldende Vorming/Toegepaste Beeldende Vorming/Waarnemingstekenen/Kunstinitiatie

1 De leerlingen maken kennis met ...

	BEELDENDE ELEMENTEN zoals ¹	MATERIALEN zoals	TECHNIEKEN zoals
<i>Compositie</i>	<ul style="list-style-type: none"> • achtergrond • asymmetrie • beweging • centraal • convergerend • diagonaal • dieptewerking • divergerend • dynamisch • evenwicht • gesloten • harmonie • horizontaal • lyrisch • modulus • negatief • open • overlapping • patroon • positief • raster • richting • ritme • ruimtewerking • rust • samenhang • spanning • statisch • structuur • symmetrie • verticaal • voorgrond • compositie en expressie • compositie en figuratie • compositie en formaat • compositie en inhoud • compositie en kleur • compositie en licht • compositie en materie • compositie en volume • compositie en vorm 	<ul style="list-style-type: none"> • acrylverf • aquarelverf • drager • ecoline • glas • pennen • penselen • potloden • houtskool • houtsoorten • inkten • kleefmaterialen • klei • krijtsoorten • metaalsoorten • papiersoorten • plaaster • plakkaatverf • recyclagematerialen • snijmaterialen • stiften • stoffen • vindmaterialen 	<ul style="list-style-type: none"> • assemblagetechnieken • bindtechnieken • boetseertechnieken • collagetechnieken • computerverwerking • constructietechnieken • druktechnieken • giettechnieken • kleeftechnieken • krijttechnieken • penttechnieken • potloodtechnieken • presentatietechnieken • schetstechnieken • schildertechnieken • snijtechnieken • tekentechnieken • vergrotings- en verkleiningstechnieken

¹ Het woord 'zoals' duidt op een keuze. De leraar maakt een selectie uit de opsomming.

<p><i>Kleur</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • gamma • gradatie • kleurcontrast <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>complementair contrast</i> ▪ <i>kleur tegen kleur contrast</i> ▪ <i>licht/donker contrast</i> ▪ <i>kwaliteitscontrast</i> ▪ <i>kwantiteitscontrast</i> ▪ <i>simultaan contrast</i> ▪ <i>warm/koud contrast</i> • kleurechtheid • kleur en compositie • kleur en dieptewerking • kleur en evenwicht • kleur en expressie • kleur en functie • kleur en helderheid • kleur en kwaliteit • kleur en licht • kleur en materie • kleur en milieu • kleur en nabootsing • kleur en natuur • kleur en ruimtewerking • kleur en symboliek • kleur en techniek • kleur en textuur • kleur mengen • kleurnuance • primaire kleur • secundaire kleur • tertiaire kleur • tint • toon 		
<p><i>Licht</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • licht-donkercontrast • clair-obscur • soorten licht zoals kunstlicht, direct en indirect licht ... • transparantie • spiegeling • licht- en schaduwwerking • eigen schaduw / slagschaduw 		
<p><i>Ruimte</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • diepteplan • constructie • perspectief (i.p.v. lijn) 		
<p><i>Vorm</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • bolle vorm • geometrische vorm • gesloten vorm • holle vorm • negatieve vorm 		

	<ul style="list-style-type: none"> • open vorm • organische vorm • vorm ontstaan door eigen creatie (stip, veeg, vlek ...) • vorm en beweging • vorm en contrast • vorm en dieptewerking • vorm en dynamiek • vorm en inhoud • vorm en kleur • vorm en licht • vorm en lijn • vorm en materie • vorm en modulus • vorm en ritme • vorm en ruimtewerking • vorm en structuur • vorm en symboliek • vorm en textuur 		
--	---	--	--

6.3 Doelstellingen Beeldende Vorming

- 2 De leerlingen onderzoeken die beeldende elementen, materialen en technieken.
- 3 De leerlingen kunnen die beeldende elementen, materialen en technieken gebruiken om vorm te geven aan een inhoud of boodschap.
- 4 De leerlingen krijgen inzicht in de relatie tussen de beeldende middelen die men nodig heeft om vorm te geven aan een inhoud of boodschap.
- 5 De leerlingen gebruiken de gepaste terminologie bij de communicatie over eigen of andermans werk. Ze verwoorden waarom ze iets gecreëerd hebben. Ze verduidelijken het proces.

6.4 Doelstellingen Toegepaste Beeldende Vorming

- 6 De leerlingen verwerven inzicht in de relatie tussen de beeldende middelen (beeldende elementen, materialen, technieken) die men nodig heeft om vorm te geven aan een inhoud of boodschap binnen de toegepaste kunsten.
- 7 De leerlingen ervaren de creatieve vrijheid binnen de toegepaste kunsten.
- 8 De leerlingen kunnen opdrachten op een persoonlijke en creatieve manier verwerken en uitvoeren.
- 9 De leerlingen leren via onderzoek de specifieke normen en vereisten van een toepassingsveld kennen.
- 10 De leerlingen kunnen gericht documentatie in functie van een welomschreven opdracht zoeken, verzamelen en gebruiken.

- 11 De leerlingen verwerken de verzamelde documentatie op een persoonlijke manier.
- 12 De leerlingen gebruiken de verworven kennis vanuit de beeldende vorming bij een welomschreven opdracht.
- 13 De leerlingen kunnen het communicatieve aspect van de beeldtaal binnen de toegepaste kunsten onderzoeken en gericht toepassen.

6.5 Doelstellingen Waarnemingstekenen

- 14 De leerlingen ervaren dat het waarnemen in de ruimste betekenis centraal staat binnen de opleiding en dat het waarnemingstekenen daartoe een middel is.
- 15 De leerlingen kunnen verhoudingen en richtingen zien en vergelijken.
- 16 De leerlingen kunnen kijken van het algemene naar het detail.
- 17 De leerlingen visualiseren zowel de externe wereld (uitbeelding, afbeelding) als de interne wereld (verbeelding, inbeelding).
- 18 De leerlingen kunnen door middel van het tekenen 'leren zien', observeren, onderzoeken en analyseren.
- 19 De leerlingen verwerven via het tekenen inzicht in de vorm, de werking en de constructie van een studieobject. Ze zien de relatie tussen het studieobject en zijn omgeving.

6.6 Doelstellingen Kunstinitiatie

- 20 De leerlingen leren de architecturale, plastische en picturale waarden van een kunstwerk ontdekken en analyseren.
- 21 De leerlingen kennen de beeldcomponenten met hun inhoud en betekenis, kunnen die benoemen en toelichten.
- 22 De leerlingen zien in dat de stijl van een kunstwerk bepaald wordt door diverse componenten, die stuk voor stuk kunnen worden ontleed en besproken.
- 23 De leerlingen verwerven een methode om een kunstwerk zinvol te analyseren en te bespreken.
- 24 De leerlingen tonen interesse voor de culturele actualiteit (tentoonstelling, museum- en/of concertbezoek enz.), creatieve uitingen en atelierwerk.
- 25 De leerlingen kunnen bij schilder- en beeldhouwkunst beeldcomponenten bespreken zoals: de relatie tussen voorstelling (inhoud) en werkelijkheid, volume en ruimte, materiaal en techniek, compositie, vorm en structuur, kleur en licht, lijnvoering, visueel ritme, diepte- en ruimtewerking.

6.7 Doelstellingen Kunstgeschiedenis

- 26 Kennis verwerven van de chronologische opeenvolging van de voornaamste stijlperiodes in de westerse cultuur: prehistorie, Egypte, Griekenland, Rome, middeleeuwen, renaissance, barok, classicisme, romantiek, realisme, impressionisme.
- 27 Kennis verwerven van de typische kenmerken die in hun totaliteit het specifieke karakter van een stijlperiode bepalen.
- 28 De karakteristieken van een stijlperiode aflezen uit enkele representatieve voorbeelden van die stijlperiode.
- 29 De hoofdvertegenwoordigers van een stijlperiode leren kennen als exponent van die stijlperiode.
- 30 Leren inzien dat het kunstwerk een product is van zijn historisch-maatschappelijke omgeving.

7 Minimale materiële vereisten

7.1 Algemeen

Om de leerplandoelstellingen bij de leerlingen te realiseren dient de school minimaal de hierna beschreven infrastructuur, materiële en didactische uitrusting ter beschikking te stellen, die beantwoordt aan de reglementaire eisen op het vlak van veiligheid, gezondheid, hygiëne, ergonomie en milieu. Dit alles is daarnaast aangepast aan de visie op leren die de school hanteert.

Er dient voldoende didactisch materiaal beschikbaar te zijn voor het bereiken van de doelstellingen. Omwille van de noodzaak van het werken met professionele en recente materialen en benodigdheden, pleiten we voor de beschikbaarheid van materialen en benodigdheden **op de school** - eventueel tijdelijk door middel van huren of lenen of beschikbaarheid in externe opleidingscentra ...

7.2 Infrastructuur

- Een ruim en voldoende verlicht lokaal met grote onderhoudsvriendelijke tafels;
- Een ruime spoelbak met kraan;
- Voldoende *aangrenzende* bergruimte met:
 - *kasten voor het opbergen van aanvullend materiaal van de school;*
 - *open rekken om onafgewerkte werkstukken te bewaren;*
 - *aangepaste bergruimte voor het opbergen van groot tekenpapier.*
- Binnen en buiten het klaslokaal ruimte en materiaal zoals prikwallen, kaders, sokkels om werken van leerlingen tentoon te stellen.
- Schildersezels en –planken;
- Een ruimte die dienst doet als inspirerende leeromgeving:
 - een pc met internetaansluiting en projectiemogelijkheden;
 - een klas- of schoolbibliotheek met een minimum aan vakliteratuur, cd-roms, dvd's, kunstreproducties en andere.
- Een ruimte/zone om het afval te sorteren en te stockeren.

7.3 Materiële en didactische uitrusting

In functie van het realiseren van de doelen en van de gekozen opdracht is het van belang dat dit materieel beschikbaar is **in de school**.

ALGEMEEN

- Materieel voor afvalsortering: vuilnisbakken om te sorteren voor papier, PMD, plastieken restafval ...
- Voldoende verluchttingsmogelijkheden.

SPECIFIEK

- Machines/apparaten/toestellen zoals boormachine, soldeerbout, decoupeerzaag, vlakschuurmachine, belichtingsmateriaal, fototoestel, camera, naaimachine, snijmachine, scanner, printer, groot meetmateriaal, snijmatten;
- Grondstoffen zoals klei, gips, karton, papier, schilder- en tekengerei;
- Gereedschapskoffer met basismateriaal;
- Projectiemogelijkheid;
- Informatie- en communicatiemedia (internetaansluiting);
- Een klas- of schoolbibliotheek met een minimum aan vakliteratuur, cd-roms, dvd's, kunstreproducties en andere.

8 Pedagogisch-didactische wenken

8.1 Enkele algemene tips ter inspiratie

- Het leerplan is een algemene leidraad. De praktische verwerking ervan binnen de school moet eigentijds en creatief gebeuren, aangepast aan de persoonlijkheid van leraar en leerlingen. Voor het opmaken van jaarplannen is overleg nodig, binnen de graad en over de graden heen.
- Het is belangrijk dat de leraren van de verschillende kunstvakken samenwerken, afspraken maken en dus geregeld overlegmomenten of vakvergaderingen organiseren. De afspraken hebben zowel betrekking op het inhoudelijke, op de aanpak in de klas en de ateliers, op het organisatorische ...
- De leraar speelt een belangrijke rol, hij kan de leerlingen motiveren, enthousiasmeren en hen stimuleren. De leerlingen van deze studierichting hebben zeker nood aan een schouderklopje, aan een positieve bekrachtiging. Het bezielende woord werkt.
- Een artistieke opleiding impliceert een voortdurend groeiproces. Het groeiproces zelf zal dus een belangrijke doelstelling vormen. Elke productevaluatie blijft een momentopname binnen dit totale proces.
- De kunstvakken worden als een geheel gezien, waarbinnen de leerling op een zo verscheiden mogelijke manier de verschillende thema's kan benaderen en de mogelijkheden van de diverse technieken kan onderzoeken. Van groot belang daarbij is de begeleidende en evaluerende rol van de vakleraren die vanuit hun eigen opleiding en persoonlijkheid een verrijkende toetssteen zijn binnen het hele proces. De nadruk ligt dus op het zelf ontdekken en persoonlijk kritisch onderzoek. Daarbij spelen de technieken een belangrijke, maar ondergeschikte rol: zij zijn geen doel op zich, maar zijn een schakel in het creatief proces. Via dit creatief proces ontdekt de leerling zichzelf en ontwikkelt hij een eigen beeldende taal.
- De thema's die aan bod kunnen komen bij opdrachten en projecten hebben, naast de specifiek beeldende aspecten, ook een algemeen vormende waarde. Historische en actuele, culturele, sociale, politieke en wetenschappelijke onderwerpen (thema's) kunnen elkaar afwisselen.
- Binnen de opleiding is het inschakelen van kunstgeschiedenis/kunstinitiatie als documentatie, studie- en inspiratiebron belangrijk.
- Het geheel van de opdrachten vormt een belangrijke stimulans: documentatie, onderzoek en studie zijn de aangewezen middelen om met de leerlingen tot persoonlijke inhouden te komen. Er wordt veel aandacht besteed aan voorontwerpen, studies, documentatie en inhoudelijke uitdieping van het werkproces.
- Studies (langere tijdsduur) of schetsen (snelle neerslagen van een snelle observatie) worden op verschillende materialen en op verschillende dragers gemaakt.

- Om het methodisch werken en denken te bevorderen, houden de leerlingen een 'werkschrift', 'logboek' of 'documentatiemap' bij, waarin alle ontwerpen, inspiratiebronnen, teksten, historische verwijzingen enz. tot een organisch geheel samensmelten.
- Overleg, thematisch/vakoverschrijdend werk en gezamenlijke initiatieven van de leraren vinden geregeld plaats. Via Kunstinitiatie worden verbanden gelegd tussen de algemene vorming en de kunstvakken, kunnen bruggen geslagen worden tussen 'atelier' en 'theorie'.
- Het is belangrijk dat leerlingen over een neerslag beschikken van de aan bod gekomen leerstof.
- De voorbereiding van de opdrachten in het kader van thema's en projecten gebeurt bij voorkeur in team en er kunnen afspraken worden gemaakt in verband met de vakoverschrijdende aspecten van de leerplandoelen. Projecten in samenwerking met de algemene vakken zijn wenselijk.
- Elke methode om kunst te beschouwen kan in vraag gesteld worden en/of weerlegd worden.
- Bij de initiatie in de wereld van de kunst wordt vertrokken van de leerling als persoon. De leerling voelt zich aangesproken door een beroep te doen op zijn emotioneel vermogen (affectief), op zijn vermogen tot kennen (cognitief) en op zijn gevoeligheid voor zintuiglijke indrukken (sensitief). Via waarneming, reflectie en dialoog worden deze vermogens ontwikkeld.
- Vertrekkend van de leerplandoelstellingen reikt de leraar de leerling een referentiekader aan. De leerling leert het eigen werk en de eigen ideeën in zijn omgeving confronteren met en plaatsen in de wereld van kunst en cultuur. Namen, data, algemene historische situering en stellingen zijn relevante hulpmiddelen, maar geen doelen op zich.
- We bevelen studiereizen, bezoek aan musea, tentoonstellingen, manifestaties, workshops, beurzen ... en het bijwonen van concerten, dans-, en filmvoorstellingen aan. Het accent ligt vooral op het leren omgaan met, praten over, wegnemen van vooroordelen over en vormen en formuleren van eigen inzichten over kunst en cultuur. Door middel van multimediale technieken, allerlei beelden, museum- en galeriebezoeken, het doorbladeren van kunsttijdschriften ... krijgen de leerlingen een ruim beeld van wat er zich vandaag in de wereld van de kunst voordoet.
- Kunstinitiatie bestrijkt het volledige domein van de beeldcultuur. Leerlingen participeren via internet, tv, games, publiciteit, videoclips actief en passief aan de hedendaagse beeldcultuur. Kunstinitiatie heeft oog voor deze culturele en maatschappelijke realiteit. Kunstinitiatie is ondersteunend voor het atelierwerk.
- Aan de basis van elke les ligt de beschouwing/waarneming. Het leerproces gebeurt aan de hand van representatief en kwalitatief beeld- en/of klankmateriaal.
- De leerling wordt in zijn totaliteit aangesproken door niet alleen zijn cognitieve, maar ook zijn sensitieve, affectieve en wanneer mogelijk zijn psychomotorische vermogens te ontwikkelen.

- De leerlingen zullen zoveel mogelijk zelf ontdekken en analyseren, en als het kan zelf aan het woord komen. Wat ze zelf ontdekken, zullen ze beter onthouden en gemakkelijker als vaardigheid beheersen.
- Het leerplan is gemeenschappelijk voor alle leerlingen, maar daarbinnen is er ruimte voor differentiatie, zowel binnen eenzelfde klas als tussen klassen en scholen. De leraar zal erover waken dat de leerlingen de voorgeschreven inhoud kunnen verwerken en zich maximaal kunnen ontplooiën. Differentiatie slaat onder andere op een verschil in tempo, keuze en voorbeelden, niveau van evaluatie enz.

8.2 Taalgericht vakonderwijs

Taal en leren zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Die verwevenheid vormt de basis van het taalgericht vakonderwijs. Het gaat over een didactiek die, binnen het ruimere kader van een schooltaalbeleid, de taalontwikkeling van de leerlingen wil bevorderen, ook in de studierichting Artistieke Opleiding. Dit kan door 'contextrijk, interactief onderwijs met taalsteun' aan te bieden.

In dit punt willen we een aantal didactische tips geven om de lessen meer taalgericht te maken. Drie didactische principes: contextrijk, interactie en taalsteun wijzen een weg, maar zijn geen doel op zich.

Contextrijk

Onder context verstaan we het verband waarin de nieuwe leerinhoud geplaatst wordt. Welke aanknopingspunten reiken we onze leerlingen aan? Welke verbanden laten we hen zelf leggen met eerdere ervaringen? Wat is hun voorkennis? Bij contextrijke lessen worden verbindingen gelegd tussen de leerinhoud, de leefwereld van de leerling, de actualiteit en eventueel andere vakken.

Interactie

Leren is een interactief proces: kennis groeit doordat je er met anderen over praat.

Leerlingen worden aangezet tot gerichte interactie over de doelen in duo's, in groepjes of klassikaal. Opdrachten worden zo gesteld dat leerlingen worden uitgedaagd om in interactie te treden. Samen improviseren, elkaar bevragen, informatie geven, spreken, schrijven ... zijn middelen om in interactie te treden. Hierbij is het belangrijk dat er ruimte wordt gegeven aan de leerling voor eigen inbreng. Bevorder dat leerlingen elkaar vragen stellen.

Taalsteun

Leraren geven in een klassensituatie vaak opdrachten. Voor deze opdrachten gebruiken ze een specifieke woordenschat die we 'instructietaal' noemen. Hierbij gaat het vooral over werkwoorden die een bepaalde actie uitdrukken (construeer, illustreer, vergelijk, definieer, noteer, raadpleeg, situeer, verklaar ...). De betekenis van deze woorden is noodzakelijk om de betekenis van de opdracht te begrijpen.

Leerlingen die niet voldoende woordkennis hebben in verband met instructietaal, zullen problemen hebben met het begrijpen van de opdrachten.

Opdrachten moeten voor leerlingen talig toegankelijk zijn. Het organiseren van taalsteun maakt lessen, bronnen, opdrachten ... begrijpelijker voor de leerlingen.

- Enkele tips i.v.m. taalsteun voor artistieke opleiding:
 - Gebruik een begrippenkader en wees consequent bij het hanteren van begrippen.
 - Breng een begrip aan vanuit de lespraktijk, indien mogelijk vanuit een beschouwend of een creërend luik.
 - De begrippen sluiten aan bij die van de basisvorming.
 - Werk met een kijkwijzer bij het waarnemen van kunst en bij de bespreking van het werk van de leerlingen.
 - Gebruik bij opdrachten consequent dezelfde terminologie en een duidelijke structuur.

8.3 Evaluatie

Evaluatie maakt integraal deel uit van het leerproces. Evaluatie is gekoppeld aan de leerplandoelstellingen en gekozen werkvormen en wordt mee bepaald door het studierichtingsprofiel.

Wanneer we willen ingrijpen op het leerproces is de rapportering, de duiding en de toelichting van de evaluatie belangrijk. Als men zich na een evaluatie enkel beperkt tot het weergeven van de cijfers, krijgt de leerling weinig adequate feedback. In de rapportering kunnen zowel de sterke als de verbeterpunten van de leerling weergegeven worden. Adviezen voor het verdere leerproces kunnen eveneens aan bod komen.

De leraar neemt meer de rol op van mentor, die de leerling kansen biedt en methodieken aanreikt om voorkennis te gebruiken, om nieuwe elementen te begrijpen en te integreren.

Evaluatie is bovendien noodzakelijk om een positieve oriëntering mogelijk te maken waarbij altijd rekening gehouden wordt met de mogelijkheden van elke leerling.

Op het einde van de 2e graad moet de leraar met een bepaalde zekerheid uitspraak kunnen doen over de juistheid van de studierichtingskeuze en over de motieven die aan de grondslag ervan lagen. Eventueel moet hij advies kunnen verstrekken in verband met de oriëntatie naar de 3e graad.

De evaluatie heeft een tweevoudige functie in een vormingsproces.

- Enerzijds maakt de evaluatie als permanente individuele begeleiding een essentieel deel uit van het leer- en vormingsproces.
- Anderzijds constateert ze de mate waarin /de wijze waarop het beeldend inzicht en de persoonlijke vorming van de leerling verloopt als leerproces.

Evaluatiemogelijkheden

- De permanente individuele begeleiding
 - Dit is een onderzoek naar en door de relatie opdracht-leerling. De evaluatie bestaat erin het werkproces van de leerling te toetsen aan de opdracht en omgekeerd.

- Het ateliergesprek
 - Het ateliergesprek is een onderling toetsen van verwachtingen in verband met opdracht, individu, groep, leraar en maatschappij. De leraar staat er voor in dat deze vorm van evaluatie gebeurt als een confrontatie binnen en in een gesprek.
 - Tevens wordt er duidelijk gewezen op de vorderingen wat betreft de technische vaardigheden, de verbeelding, de emotionele betrokkenheid, het engagement en het verstandelijk inzicht.
 - Daarenboven kan het ateliergesprek op een interessante wijze verruimd worden, wanneer de leraren van de andere kunstvakken daarbij geregeld actief betrokken worden. Zo wordt de evaluatie van het atelier aangevuld en gecorrigeerd door de benadering van andere visies.

- De eindevaluatie
 - De eindevaluatie met alle leraren kunstvakken samen onderzoekt de mogelijkheden van de leerling binnen het studieaanbod van de daaropvolgende leerjaren en formuleert in functie daarvan een oriënterend advies met betrekking tot de te kiezen studierichtingen van het 2de leerjaar van de 2e graad respectievelijk het 1ste leerjaar van de 3e graad.
 - De eindevaluatie wordt voorafgegaan door tussentijdse evaluaties van alle leraren kunstvakken, en dat verschillende keren per jaar, naargelang er een trimester- of semestersysteem is.
 - Noot: de eindevaluatie berust bij de klassenraad.

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kunt u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen.vvksso@vsko.be)

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, nummer. Langs dezelfde weg kunt u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie.

In beide gevallen zal de Coördinatrice Leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

9 Bibliografie

Bartlett Jennifer, Harry N. , IN THE GARDEN, Abrams, Inc. Publishers, New York ISBN 0-8109-0709-7

Boermans, Bert, BEELDENDE BEGRIPPEN, Begrippen in beeldende vormgeving, Lambo Arnhem, ISBN: 90.74119.37. 9

Burkhard, Schwetje, en Febraro, Flavio, DE KUNST VAN HET KIJKEN, DE WERELDGESCHIEDENIS IN DE KUNST, Ludion, ISBN10 9055447668, ISBN13 9789055447664

Chaet Bernard, THE ART OF DRAWING, Harcourt Brace Jovanovich College Publishers, ISBN 0-03-062028-7

Ching Francis D.K. with Juroszek Steven P., DESIGN – DRAWING, Van Nostrand Reinhold, ISBN 0-442-01909-2

de Rynck, P., DE KUNST VAN HET KIJKEN, BIJBELVERHALEN En MYTHEN IN DE SCHILDERKUNST VAN GIOTTO TOT GOYA, Ludion, ISBN10 9055447102, ISBN13 9789055447107

De Visser, Ad, HARDOP KIJKEN, SUN, ISBN10 9061682517, ISBN13 9789061682516

Febraro, Flavio, DE KUNST VAN HET KIJKEN, EROS IN DE KUNST, Ludion, ISBN10 9461300026, ISBN13 9789461300027

Gompertz, Will, DAT KAN MIJN KLEINE ZUSJE OOK, Oorspronkelijke titel: What Are You Looking At? J.M. Meulenhoff, ISBN10 9029088133, ISBN13 9789029088138

Hutton-Jamieson, KLEURPOTLODEN, Adviezen voor materiaal en techniek, Veenendaal, ISBN 90 6017 638 3

Itten, Johannes, BEELDENDE VORMLEER, Canteleer, ISBN 90 21300575

Jeffrey, Ian, DE KUNST VAN HET KIJKEN, HET VERHAAL VAN DE FOTOGRAFIE, Ludion, ISBN10 9055447773, ISBN13 9789055447770

Thompson, Jon, DE KUNST VAN HET KIJKEN, HET VERHAAL VAN DE MODERNE SCHILDERKUNST VAN COURBET TOT WARHOL, Ludion, ISBN10 9055446254, ISBN13 9789055446254

Wilson, Michael, HET VERHAAL VAN DE HEDENDAAGSE KUNST, Ludion, ISBN10 9461300557, ISBN13 9789461300553

Zuffi, Stefano, KUNST & KLEUR, Ludion, ISBN10 9461300506, ISBN13 9789461300508

Bijlage

Begrippenlijst

Deze lijst is een beknopte lijst van woorden en begrippen die binnen Artistieke opleiding aan bod kunnen komen. Een aantal woorden is alleen maar gangbaar binnen de wereld van de beeldende kunsten. Een aantal woorden is algemener, maar heeft binnen AO een specifieke betekenis. Wij halen dan ook alleen betekenissen in deze context aan.

Veel begrippen zijn nauw met elkaar verbonden en kunnen naar ieders visie en in functie van de doelgroep geordend worden volgens thema, beeldaspect of materiaal. Hier werd de keuze gemaakt voor een alfabetische schikking omdat op die manier ieder begrip, zonder enige voorkennis opgezocht kan worden.

→ '°...' Het woord dat hierop (*cursief*) volgt, wordt elders in de lijst verduidelijkt.

Aanzicht (het)	Het aanzicht is de kant van het object waar je tegen aan kijkt bv. het vooraanzicht, het zijaanzicht ...
Aardkleur (de)	Aardkleuren zijn bruine en groenachtige tinten, die doen denken aan de kleuren van de aarde (grond). De kleurstof is meestal afkomstig van klei aarde uit verschillende streken Men bekomt ze door menging van ° <i>secundaire kleuren</i>
Abstract	Zonder herkenbare voorstelling Zie ° <i>non-figuratief</i>
Abstraheren	Door de voorstelling los te laten en kleur, licht en vorm op een ongebruikelijke manier te gebruiken, verdwijnt de herkenbare werkelijkheid
Achtergrond (de)	Dat gedeelte van een ruimte waartegen figuren of voorwerpen geplaatst worden
Acrylverf (de)	(Synthetische) verf op basis van acryl Het verdunningsmiddel voor acrylverf is water (of een aangepast bindmiddel). Eenmaal gedroogd is acrylverf haast niet meer oplosbaar
Additieve (kleurvorming)	Menging van kleuren door licht, het optellen van verschillende gekleurde lichten (bv. de kleurstipjes bij kleurentelevisie)

Afdruk (de)	In de <i>°grafiek</i> : het meest gebruikte woord voor het <i>°beeld</i> dat met behulp van een drukvorm met inkt op papier (of ander materiaal) is overgebracht. 3/20 betekent de 3de afdruk van een oplage van 20
Afsnijding (de)	Afsnijding treedt op wanneer een deel van de voorstelling buiten de kaders van het werk valt
Afwerking (de)	Geheel van <i>°details</i> van een werk dat ervoor zorgt dat het werk af is en gaaf
Aquarelverf (de)	Aquarelverf is oplosbaar in water en erg <i>°transparant</i> . Verf op basis van fijncorrelige <i>°pigmenten</i> vermengd met Arabische gom e.a.
Arcering (de)	Techniek in de tekenkunst waarbij, met behulp van evenwijdig getrokken dunne lijnen, (licht-)schakeringen en <i>°schaduwen</i> worden weergegeven Een arcering kan kruislings gebeuren en/of meebuigend met de vorm van het voorwerp waarop de schaduw aangebracht wordt
Assemblage	Een ruimtelijke collage, waarbij allerlei losse voorwerpen tot één geheel worden gecombineerd Samen vormen ze een nieuw beeld met een nieuwe betekenis
Atelier (het)	De werkplaats van een (beeldend) kunstenaar
Autodidact (de)	persoon die zelfstandig studeert d.w.z. los van iedere begeleiding door een educatieve organisatie of persoon (leraar)
Authentiek	Oorspronkelijk, oprecht, niet vervalst of nagemaakt
Bas-reliëf (het)	Dit is een beeldhouwmethode waarbij de weergegeven voorstelling vrij ondiep uitgewerkt is. Het reliëf heeft weinig hoogteverschil, zoals de afbeelding op een munt.
Beeld (het)	- Weergave, voorstelling van de <i>°waargenomen</i> werkelijkheid (= van de werkelijkheid zoals je die ziet). - Het <i>°driedimensionale</i> werk van een beeldhouwer - Een beeld dat alleen in de fantasie bestaat
Beeldaspect (het)	Zie° <i>beeldelement</i>

Beelddrager (de)	De ondergrond waarop een ° <i>tweedimensionaal</i> ° <i>beeld</i> is aangebracht, zoals papier, doek....
Beeldelementen (de)	De elementen waaruit een beeld is opgebouwd: Lijn, vorm, compositie, kleur, licht en ruimte zijn de voornaamste beeldelementen
Beeldende kunstenaar (de)	Kunstenaar die zich toelegt op het maken van ° <i>authentieke</i> werken van ° <i>beeldende kunst</i> , bv. een schilder, een beeldhouwer....
Beeldende kunst (de)	Verzamelnaam voor kunstvormen die een zichtbaar kunstwerk doen ontstaan
Beeldende middelen (de)	Alle middelen die gebruikt worden om een ° <i>twee- of driedimensionaal</i> beeld te maken Er zijn twee hoofdgroepen: de ° <i>beeldelementen</i> en het materiaal met de hanteringwijze (= wat je doet met het materiaal, hoe je dat materiaal hanteert)
Beeldmerk (het)	Kenteken, vaak gebruikt door bedrijven en verenigingen, dat alleen uit een beeld bestaat
Bister (het)	Inkt gemaakt van gebrande notenbolster (de bolster = de buitenste laag, de dikke schil) die verdund wordt met water (meestal in bruine tinten)
Blinddruk (de)	Reliëfdruk waarbij het beeld alleen zichtbaar is doordat het omlaag of omhoog gedrukt is in het papier of karton, hierbij wordt geen gebruik gemaakt van inkt, vernis of folie.
Blikvanger (de)	Onze blik wordt gericht naar een bepaald punt in het beeld. Een kunstwerk kan bewust zo opgebouwd zijn dat alle aandacht naar één punt gericht is
Boetseren	Vormen kneden uit klei of ander kneedbaar materiaal
Canvas (het)	Zie ° <i>doek</i>
Collage (de)	Techniek waarbij tekst en beelden uit de context gehaald worden en samengevoegd worden tot een nieuw geheel
Collectie (de)	Verzameling van (kunst)voorwerpen die al dan niet samen horen

Complementair contrast (het)	Wordt gevormd door twee kleuren, die tegenover elkaar in de kleurencirkel liggen
Compositie (de)	De ordening van een kunstwerk De delen worden tot één geheel samengebracht volgens een bepaalde orde
Contour (de)	De omtrek, omtreklijn rond een vorm
Contrast (het)	Een tegenstelling of groot verschil tussen twee elementen Dat kan een tegenstelling in onderwerp, in maat, in kleur, in vorm, in materiaal... zijn
Creatief	Vindingrijk, oorspronkelijk, fantasievol Een kunstenaar is creatief: hij vindt in de kunst altijd een nieuwe manier om zich uit te drukken; hij ziet de dingen ook op zijn eigen manier.
Cultuur (de)	De beschaving, de verfijning van een bepaald volk of tijd op geestelijk en zedelijk vlak
Decoratief	Versierend
Dégradé (de)	De overgang van licht naar donker, kleurovergang Die wordt verkregen door arcering bij het tekenen of door transparante lagen bij het schilderen
Detail (het)	Klein onderdeel, fijne bijzonderheid van een geheel
Direct licht (het)	Zie ° <i>licht</i>
Diffuus (licht)	Bij diffuus licht is er geen duidelijke lichtbron aanwezig. Er zijn geen duidelijke schaduwen
Doek (het)	- Het weefsel waarop een schildering kan worden geschilderd. - Ook schilderslinnen, ° <i>canvas</i>
Doorzichtig	Zie ° <i>transparant</i>
Drager (de)	De ondergrond zelf waarop getekend of geschilderd wordt (papier, hout, enz.)
Driedimensionaal	Ruimtelijk met drie dimensies (afmetingen): hoogte, breedte en diepte

Dynamisch	- Vol energie, beweging, kracht - In tegenstelling tot ° <i>statisch</i>
Eigen schaduw (de)	Zie ° <i>schaduw</i>
Ellips (de)	Ovaal, verkorte cirkel
Esthetisch	Volgens de regels van de esthetiek (= leer van wat mooi is) Het woord wordt meestal gebruikt om aan te geven dat iets getuigt van goede smaak
Evaluatie (de)	Beoordeling van de waarde of de kwaliteit, bijvoorbeeld van een kunstwerk of van een georganiseerde activiteit
Evenwijdig	Met dezelfde richting, overal even ver van elkaar verwijderd
Experimenteren	Uitproberen, beproeven
Expositie (de)	Zie ° <i>tentoonstelling</i>
Expressie (de)	- De zeggingskracht, de uitdrukingskracht van een kunstwerk - Uitdrukking van het gevoel - Een manier (in woord, in dans, enz.) om je uit te drukken
Expressief kleurgebruik (het)	Het uitdrukken van emoties in kleuren
Fantasie (de)	Verbeelding
Figuratief	Term waarmee aangegeven wordt dat een kunstwerk de werkelijkheid herkenbaar voorstelt Dit wil niet zeggen dat figuratieve kunst de werkelijkheid precies afbeeldt
Figuur (de)	Gestalte, vorm
Formaat (het)	Geheel van afmetingen (hoogte, breedte en diepte) die te maken hebben met de vorm van een voorwerp
Functioneel kleurgebruik	De kleurtoepassing heeft een functie, doel, herkenbaarheid vb elektriciteitskabels
Galerie (de)	Plaats voor de ° <i>tentoonstelling</i> en verkoop van beeldende kunst

Gelaagd (schilderen) (het)	Schilderen in verschillende op elkaar liggende lagen, waarbij de onderste lagen minder gedetailleerd en in kleur minder verschillend zijn
Geometrische vormen -volumes	Meetkundige vormen, zoals vierkant, driehoek, cirkel... Meetkundige lichamen, zoals kubus, bol, cilinder...
Glazuur (het)	Glasachtige stof op aardewerk dat zijn uitzicht verkrijgt door het bakken op hoge temperatuur in een pottenbakkersoven
Graffiti (meervoud)	Met spuitbus of viltstift op muren, monumenten e.d. aangebrachte opschriften en tekeningen
Graficus (de)	Iemand die (vanuit zijn beroep) °grafiek vervaardigt
Grafiek (de)	Verzamelnaam voor alle °tweedimensionale beelden die met behulp van druktechnieken bekomen worden
Grondvorm (de)	Wanneer we steeds verder vereenvoudigen, komen we uit bij de grondvorm (ook basisvorm genoemd) Meestal is dit een eenvoudige °geometrische vorm (vierkant, cirkel, driehoek).
Guts (de)	Beitel met een holle bek In kleine uitvoering gebruikt bij het maken van °houtsnede
Harmonie (de)	De evenwichtigheid Een evenwichtige compositie wordt ook wel harmonieus genoemd omdat alle elementen met elkaar in evenwicht zijn en niet botsen
Horizon (de)	Gezichtseinder: de schijnbare lijn in de verte waar de lucht en het aardoppervlak elkaar raken.. De horizon ligt altijd op de °ooghoogte van de kijker
Houtskool (de)	Materiaal om mee te tekenen, gemaakt van totaal verbrande maar niet uiteengevallen takken, meestal van lindehout
Houtsnede (de)	De afdruk van een in hout uitgesneden voorstelling in reliëf

Illustratie (de)	Een illustratie hoort bij een tekst en dient meestal ter verduidelijking of verbeelding daarvan. Illustraties worden ook gebruikt als versiering van een bladzijde.
Illustratief	Wat als illustratie dient.
Imitatie (de)	- Navolging, nabootsing - Onechte nabootsing, vervalsing
Impressionistisch kleurgebruik (het)	Snel en schetsmatige kleurtoepassing Maakt een vluchtige niet gedetailleerde indruk
Inch (de)	Engelse duim, lengtemaat van 2,54 cm. Deze maat wordt vaak gebruikt bij het digitaliseren van beelden
Indirect licht (het)	Zie °licht
Inspiratie (de)	De ideeën van een kunstenaar die leiden tot een kunstwerk
Interieur (het)	De inrichting van een huis of kamer
Kalligrafie (de)	De kunst van het mooi schrijven Ontstaan in Japan en China
Kapitaal (de)	Hoofdletter, ook bovenkast in de typografie genoemd
Karikatuur (de)	Afbeelding van een mens met overdrijving van eigenschappen, vormen of details
Keramiek (de)	Uit klei gevormde voorwerpen die eerst gedroogd en dan gebakken worden
Kikvorsperspectief/kikkerperspectief (het)	Vanuit een laag standpunt opkijken naar de dingen
Klei (de)	Sterk samenhangende, kneedbare organische grondsoort, gebruikt als materiaal om mee te boetsen

Kleur (de)	<p>Kleur is een visuele °<i>waarneming</i>, ontstaan door de straling van licht. Wit licht (zonlicht) bevat alle kleuren. Wanneer licht op een voorwerp valt, dan slorpt het oppervlak van dat voorwerp een aantal van de lichtgolven op. Slechts enkele golven worden weerkaatst en die zorgen ervoor dat we de kleur van het voorwerp zien.</p> <p>Iedere kleur heeft drie dimensies of variabelen, (eigenschappen), nl. de kleurtoon, de kleurlichtheid en de kleurverzadiging.</p>
Kleurcontrast (het)	Tegenstelling, verhouding tussen twee (of meerdere) kleuren
Kleurencirkel (de)	<p>Rangschikking van de opeenvolgende kleuren van het spectrum in een cirkel</p> <p>(Het spectrum: het geheel van kleuren verkregen door de breking van het licht vb als licht door een glazen prisma schijnt of bij een regenboog.)</p>
Kleurenpsychologie (de)	Leer van de uitwerking van kleur op de gemoedstoestand
Kleurperspectief (het)	<p>Het gebruik van warme kleuren vooraan en koude kleuren achteraan</p> <p>Warme kleuren vooraan dringen zich aan de kijker op, koude kleuren achteraan lijken terug te wijken.</p>
Kleurlichtheid helderheid	De lichtwaarde die aangeeft of een kleur licht of donker is. De heldere kleuren weerkaatsen het meeste licht. Geel is een helderder kleur dan paars omdat geel meer licht weerkaatst
Kleurtoon (de)	<p>Het chromatische aspect (= het kleuraspect) van een kleur</p> <p>De kleurtoon verwijst naar de eigenlijke naam van een kleur</p>
Kleurstof (de)	Kleurgevende stof welke oplosbaar is in water. De lichtechtheid van kleurstoffen in verf of inkt is slecht tot matig. Wordt vaak gebruikt bij het verven van textiel (batik)
Kleurverzadiging (de)	<p>De kleurzuiverheid van een kleur</p> <p>De mate waarin een kleur vrij is van een achromatische component (wit, grijs, zwart) bepaalt de mate van verzadiging</p>

Koloriet (het)	Kleurgeving, het effect dat alle kleuren van een schilderij samen oproepen
Kwaliteitscontrast (het)	Het contrast tussen heldere, verzadigde kleuren en matte, troebele (troebel = onzuiver, vuil) kleuren Kwaliteitscontrast drukt men uit in de term verzadiging, die bepaald wordt door de hoeveelheid pigment (= poedervormige kleurstof) in de verf. Licht rose, bijvoorbeeld, is minder verzadigd dan primair rood
Kunstbeschouwing (de)	Het aandachtig bekijken van, of nadenken over, de gebruikte beeldende middelen of over de tijd van ontstaan, achtergronden en bedoeling van de maker van een kunstwerk
Landschap (het)	Afbeelding waarop de weergave van een landelijke omgeving het hoofdonderwerp is o.a. zeezicht, stadszicht
Licht (het)	Het natuurverschijnsel dat de voorwerpen zichtbaar maakt, hetzij afkomstig van de zon of een ander hemellichaam, hetzij van een brandend voorwerp ⇔ duisternis Valt het licht rechtstreeks op een vorm, dan spreekt men van ° <i>indirect licht</i> . Bij indirect licht zijn de schaduwen zachter
Licht-donkercontrast (het)	Wanneer licht en donker tegenover mekaar geplaatst worden
Lijn (de)	Eén van de belangrijkste beeldaspecten Meestal is de lijn de aanzet (het begin) voor een tekening of schilderwerk. De manier waarop de lijnen geplaatst zijn, bepaalt de hele tekening De voornaamste eigenschappen die een lijn kan bezitten zijn: lijnsoort (recht, bibberig, vloeiend...), lijnvoering (strak en scherp, zacht en gevoelig, eentonig...), lijndikte, omtreklijn, lijnrichting, arcering ...
Lijnperspectief (het)	Een constructie om lijnen en vlakken weer te geven zoals onze ogen gewend zijn de werkelijkheid te zien
Lijntekening (de)	Tekening die alleen opgebouwd is uit lijnen

Lijnvoering (de)	Manier waarop in een beeld de lijnen zijn getrokken of aangezet (strak en scherp, zacht en gevoelig, eentonig ...)
Lineair	Lijnvormig Bestaande uit lijnen
Linosnede (de)	Hoogdruk In linoleum gesneden voorstelling in reliëf of afdruk daarvan
Logo (het)	Uit letters en/of beelden bestaand ° <i>beeldmerk</i>
Luchtperspectief (het)	Dieptewerking door het nabootsen van het natuurverschijnsel dat de atmosfeer in de verte wazig wordt ° <i>Details</i> en ° <i>contouren</i> vervagen en verdwijnen aan de ° <i>horizon</i> in een lichte, blauwachtige waas
Mal (de)	Gietvorm Een mal kan ° <i>twee- of driedimensionale beelden</i> opleveren en wordt in principe meerdere malen gebruikt en levert dan gelijke (identieke) beelden op
Materiaaluitdrukking (de)	Het nabootsen van hout, stof en glas...
Metafoor (de)	Stijlfiguur (= een bijzondere uitdrukking) waarbij een begrip vervangen wordt door een beeld
Metamorfose (de)	Gedaanteverwisseling, gedaanteverandering
Mobile (de, het)	Voorwerpen die met draad, snoer of dunne staafjes met elkaar verbonden zijn en al hangend in evenwicht blijven. Door aanraking of luchtstroming (wind, bv.) beginnen ze te draaien. Al zwevend geven ze een steeds wisselend beeld van vlakken, kleuren en figuren
Modelleren	Boetseren, in vorm brengen
Monochroom	In één kleur Uitgevoerd in schakeringen (= kleine verschillen) van één kleur
Monotype (het)	Van een nog natte tekening wordt een afdruk gemaakt. De afdruk kan maar eenmaal gemaakt worden.

Motief (het)	Een figuur of vorm die herhaald wordt
Negatief (het) (de negatieve vorm)	De restvorm als men het te tekenen of te schilderen voorwerp wegdenkt
Non-figuratief	Zie ° <i>abstract</i>
Nuance (de)	° <i>Schakering</i> , kleurspeling, tint, klein kleurverschil
Object (het)	Het voorwerp
Oliepastels (meervoud)	Pastels met olie als bindmiddel
Onderkast (de)	Gewone, kleine letter (geen hoofdletter)
Onderschildering (de)	Eerste aanzet (= begin) voor een schilderij, waarbij enkel hoofdvormen en kleurvlakken in een beperkt aantal kleuren worden aangebracht
Ontwerp (het)	De visualisering van een idee
Ooghoogte (de)	Het standpunt van de kunstenaar wordt bepaald door de hoogte waarop zijn ogen zich bevinden op het moment dat hij zijn werk maakt, de ooghoogte
Oogpunt (het)	Denkbeeldig punt dat zich recht voor je op de ° <i>ooghoogte</i> bevindt
Open compositie (de)	Bladschikking die niet in een (geometrische) vorm gevangen zit
Organisch	Organische vormen: vormen zoals we ze uit de natuur kennen
Origineel	- Oorspronkelijk, nieuw wat de inhoud betreft, nog niet door iemand anders bedacht of gemaakt - Het origineel: geen kopie, maar het oorspronkelijke werk
Overlapping (de)	Wanneer mensen, dieren en/of voorwerpen achter elkaar geschoven worden (ze bedekken elkaar dan dus gedeeltelijk).
Palet (het)	- Een (ovale) plank of plaat om verf op te mengen - Het kleurgebruik dat kenmerkend is voor een bepaalde schilder

Partitieve (kleurvorming)	De te mengen kleuren worden in heel kleine kleurvlakjes naast elkaar geplaatst De menging gebeurt dan visueel, in ons oog
Passe-partout (het)	Kader van karton of papier die over een afbeelding wordt gelegd om die passend te maken in de lijst. Geeft het werk wat ademruimte Gebruikt om werken te presenteren
Pastel (het)	- Tekenkrijt gemaakt van °pigmenten, gemalen krijt en een bindmiddel - De tekening die met behulp van dit tekenkrijt is vervaardigd. - Pastelkleur: zachte, matte, gedempte kleur
Patroon (het)	Decoratieve vorm die toelaat een tekening regelmatig te herhalen
Permanente evaluatie (de)	een beoordeling doorheen het hele schooljaar, ook tijdens de les
Perspectief (het)	Dieptewerking of het suggereren van een vergezicht De kunst om voorwerpen op een plat vlak af te beelden
Picturaal	Schilderachtig
Pigment (het)	Kleurstof die opgelost wordt in vloeistof en verf of inkt oplevert
Pixel (de)	Beeldpunt Ieder beeld (foto, tekening, TV beeld) is opgebouwd uit beeldpunten
Plakkaatverf (de)	Zeer dikke dekkende waterverf = gouache
Plasticiteit (de)	Ruimtelijkheid, de diepteverwerking en de °suggesie van massa in een tweedimensionaal beeld. - het plastisch zijn-kneedbaarheid - de beeldende kracht
Plattegrond (de)	Afbeelding op schaal van het grondvlak van een ruimte (een plaats, een gebouw, enz.) of een deel daarvan
Polychroom	Veelkleurig, uitgevoerd in verschillende kleuren

Portret (het)	°Twee- of driedimensionale afbeelding van het gezicht van een (werkelijk) persoon
Potlood (het)	Er zijn heel wat verschillende potloden. Het voornaamste verschil zit echter in de hardheid van de stift De stift is hoofdzakelijk samengesteld uit grafiet en klei. H= hard, B=zacht. Een potlood van gemiddelde hardheid (HB) wordt het meest gebruikt. Met een hard potlood trekt men heel dunne lijnen; zachte potloden worden vooral gebruikt om donkere vlakken te vullen, om te schaduwen en om indien nodig zware °contourlijnen te zetten
Primaire kleuren	Kleuren waarvan men uitgaat voor het mengen, ofwel additief (de lichtkleuren), ofwel subtractief (de mengkleuren) Bij additieve kleurmenging zijn dit rood, groen en blauw (TV, PC, belichting...). Bij subtractieve menging zijn dit cyaan, magenta en geel (schilderen, drukken ...).
Profiel (het)	Zijaanzicht van een portret
Proportie (de)	Verhouding Afmeting
Realistisch	Naar de werkelijkheid
Reflectie (de)	Weerkaatsing, bijvoorbeeld van licht op een oppervlak
Reliëf (het)	- Uitspringend beeldwerk - De natuurlijke oneffenheid van een oppervlak (bv. in aardrijkskunde: de oneffenheid van het aardoppervlak)
Resolutie (de)	Eenheid van de scherpte van een beeld, uitgedrukt in aantal lijnen of beeldpunten (pixels per inch of centimeter)
Restvorm (de)	De °negatieve vorm die de eigenlijke vorm omsluit
Ritme (het)	Wanneer de vormen steeds wisselend worden gebruikt. Wanneer vormen op een regelmatige manier terugkomen, is er sprake van herhaling, zowel bij 2- als 3-dimensionele vormgeving.

Ritmisch en monotoon	Eigenlijk hebben we hier te maken met het beeldaspect herhaling. Afhankelijk van de manier waarop vormen, kleuren en dergelijke herhaald worden, noemen we dit ritmisch of monotoon. (monotoon = altijd hetzelfde zodat het saai wordt)
Ruimtelijk	Een werkelijk of een denkbeeldig gevoel van ruimte In een tweedimensionaal beeld is ieder ruimtelijk effect denkbeeldig (° <i>suggestie</i>)
Scannen	Een beeld, tekst (of streepjescode) optisch lezen
Scanner (de)	Elektronisch apparaat waarmee op papier gedrukte tekst of afbeeldingen worden omgezet in digitale informatie die kan worden opgeslagen en bewerkt in de computer
Schaduw (de)	Schaduw ontstaat door belichting en geeft volume aan het voorwerp - Eigen schaduw : het donkere gedeelte van een lichaam of vlak dat slechts zwak of helemaal niet verlicht wordt - Slagschaduw : de schaduw die op de ondergrond of achtergrond geworpen wordt van een voorwerp dat door licht beschenen wordt
Schakering (de)	Verscheidenheid van een bepaalde kleur
Schets (de)	Eerste, voorlopige en nog niet uitgewerkte versie van een werk
Schetsen	Tekenen met een vlotte lijn
Secundaire kleuren	Kleuren die ontstaan zijn door menging van twee en slechts twee primaire kleuren
Sfeerlicht (het)	Licht geeft altijd een bepaald effect, roept een bepaalde sfeer op Het licht en de schaduwen kunnen hard en direct zijn of zacht Er kunnen zware, brede schaduwen zijn...
Silhouet (het)	Wanneer de werkelijke vorm afgebeeld wordt als één donker vlak (zoals de schaduwvorm van het voorwerp)
Schilderij (het)	Geschilderde voorstelling

Sjabloon (het)	Uitgesneden vorm die ons toelaat een motief veelvuldig te herhalen
Skelet (het)	Constructie (meestal in hout) waarrond een beeldhouwwerk opgebouwd wordt
Spatel (de)	Strijkmes Lepel e.d. met plat, bot uiteinde om mee te smeren, schrapen
Spiegeling (de)	Spiegelbeeld of teruggekaatst beeld. Weerkaatsing van een lichtbron op een oppervlak, bv. de zon op het wateroppervlak
Standpunt (het)	- De visie die de kunstenaar op het onderwerp van zijn voorstelling had - De werkelijke plaats van waaruit de kunstenaar naar zijn onderwerp heeft gekeken Het standpunt van de maker van een tekening, schilderij of ander werk bepaalt wat de kijker zal zien
Stapeling (de)	Wanneer mensen, dieren en voorwerpen in de ruimte boven elkaar afgebeeld worden
Statisch	- Zonder beweging, rustig, in evenwicht - In tegenstelling tot ° <i>dynamisch</i>
Stereotiep	Zonder veel fantasie of originaliteit
Stileren	Vereenvoudigen, vervormen (uitbeelden in vereenvoudigde of zuivere vorm)
Stilering	Door vereenvoudiging en door weglating van details komen tot de belangrijkste kenmerken van de vorm
Stilleven (het)	- Een opstelling van (levenloze) dingen - Een tekening of schilderij van een dergelijke opstelling
Strijklicht (het)	Vorm van belichting waarbij de lichtbaan onder een zeer schuine hoek op een oppervlak valt

Structuur (de)	De opbouw van iets. De opbouw van een schilderij kan je zien maar de opbouw of structuur van een gebouw niet altijd. De structuur van iets zit vaak aan de binnenkant en is dus verstopt voor het oog Verwar niet met ° <i>textuur!</i>
Subtractieve (kleurvorming) (de)	Delen van het licht worden geabsorbeerd door de materie waaruit het oppervlak bestaat. Het onttrekken, aftrekken van kleuren door ze voor of over elkaar te plaatsen Bij het schilderen hebben we altijd te maken met subtractieve kleurmenging doordat we kleur onttrekken aan het oppervlak als we er een kleur op aanbrengen
Suggestie (de)	Techniek om bij de kijker de schijn van werkelijkheid op te roepen. Wat afgebeeld is, lijkt dus echt Door naar de afbeelding te kijken denk je aan iets. (kan ook iets anders zijn dan de werkelijkheid)
Suggestief	Suggestie inhoudend, een bepaalde soort van beelden oproepend
Symbolisch kleurgebruik (het)	Een kleur die symbool staat voor een bepaald begrip De kleuren krijgen een diepere betekenis
Symmetrie (de)	- Evenwichtige en harmonische verhouding - Een zodanige opstelling dat die door een denkbeeldige lijn in twee helften verdeeld kan worden die elkaars spiegelbeeld zijn - Tegenovergestelde van asymmetrie
Tekening (de)	Door tekenen ontstane voorstelling
Tentoonstelling (de)	(Ook expositie): opstelling van (kunst)voorwerpen , toegankelijk voor publiek
Tertiaire kleuren	Kleuren die samengesteld zijn uit drie primaire kleuren, twee secundaire kleuren of één secundaire kleur met de daarin niet voorkomende primaire kleur

Textuur (de)	Het uitzicht van voorwerpen en van beelden Een beeld kan ruw of glad gepolijst zijn, het kan grof en bobbelig of geboetseerd zijn De textuur van een beeld geeft het beeld zeggingskracht mee, ze roept een bepaalde sfeer op
Thema (het)	- Onderwerp of idee waaraan in een werk vorm wordt gegeven. - Zie ° <i>motief</i>
Tint (de)	Klein kleurverschil, nuance Kleurtinten hebben alles te maken met een kleurschakering, vb. een geelachtig groen
Toon (de)	De eigenlijke naam van de kleur bv. blauw, groen, cyaan magenta ..
Transparant	Doorschijnend, zodat men een daarachter geplaatst voorwerp of aangebrachte kleur kan zien
Tweedimensionaal	- Met twee dimensies, hoogte en breedte - Vlak, plat
Typografie (de)	Vormgeving van gedrukte of nog te drukken teksten
Vervreemdend kleurgebruik (het)	Kleurgebruik dat onlogisch of niet voor de hand liggend is
Vlakverdeling (de)	Techniek van het plaatsen van vormen in een gegeven vlak
Vluchlijn (de)	Lijn die naar het vluchtpunt loopt. (richting)
Vluchtpunt (het)	Punt waar de dieptelijnen (vluchtlijnen) bij een tekening in perspectief naartoe lopen. (is er maar één vluchtpunt, dan is het dat punt waar de kunstenaar naar kijkt op de ooglijn)
Vogelperspectief (het)	Vanuit de hoogte neerkijkend naar de dingen
Voorgrond (de)	Gedeelte van een ruimte dat perspectivisch het dichtst bij de kijker ligt In tweedimensionale beelden (tekeningen, schilderijen) is de voorgrond een ruimtelijke suggestie en maakt hij deel uit van het platte vlak

Vorm (de)	<ul style="list-style-type: none"> - De uiterlijke eigenschappen van een beeld (tegenover de inhoud) - De wijze waarop de inhoud getoond wordt - Een figuur als onderdeel van een werk, bv. een tekening opgebouwd uit geometrische vormen
Vormcontrasten (meervoud)	Tegenstellingen van vormen (Regelmatig en onregelmatig, ° <i>organisch en geometrisch</i> , hoekig en rond, ° <i>symmetrisch en asymmetrisch</i> zijn voorbeelden van vormcontrasten)
Waarnemen	Zien, kijken, opmerken; het onderwerp zéér goed en in detail opnemen door er aandachtig naar te kijken
Waarneming (de)	Wat men bij het waarnemen van een onderwerp ziet
Warm-koudcontrast (het)	Tegenstelling die gevormd wordt door een warme kleur tegenover een koude kleur te plaatsen
Waskrijt (het)	Krijt waarvan de kleurende bestanddelen door was zijn samengebonden.
Wassen (het)	Techniek waarbij men een aangebrachte kleur met water in een lichtere tint doet overgaan
Waterverf (de)	In water oplosbare verf bestaande uit pigment en een eenvoudig bindmiddel Meestal bedoeld men de transparante aquarelverf
Zelfportret (het)	Een tekening die of een schilderij dat een kunstenaar van zichzelf maakt
Zintuig(en) (het)	Er zijn 5 zintuigen: het gezicht, het gehoor, het gevoel, de smaak en de reuk
Zoekertje (het)	Een uitgespaard kader in een stuk stevig wit papier om een boeiend gedeelte van bv. een foto, de werkelijkheid te tekenen